

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره 2، تابستان 1393، پیاپی 8

صفحات 105-124

نقش گردشگری در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان بهشهر

واراز مرادی‌مسیحی، استادیار شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران.
علی قاسمی*، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

پذیرش نهایی: 1393/1/26

دریافت مقاله: 1392/6/24

چکیده

گردشگری روستایی و اقتصاد گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی توسعه اقتصادی می‌باشد. افزون بر این بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه نیز از صنعت گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند و در همین ارتباط گردشگری روستایی نیز با برنامه‌ریزی اصولی و شناسایی مزیت‌ها و محدودیت‌ها می‌تواند، نقش مؤثری در توسعه روستایی و در نتیجه توسعه ملی و تنوع بخشی به اقتصاد ملی داشته باشد. هدف از پژوهش حاضر، تعیین و شناسایی ظرفیت‌ها در جهت توسعه گردشگری پایدار روستای التپه در مجاورت شهر بهشهر در استان مازندران می‌باشد. این روستا با دارا بودن منطقه توریستی عباس-آباد و ثبت جهانی آثار دوره صفویه، یکی از مهمترین سکونتگاه‌های روستایی شهرستان در حوزه گردشگری می‌باشد. مقاله حاضر در پی تبیین نقش گردشگری در توسعه پایدار اجتماعی - اقتصادی روستای التپه است. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی از نوع پیمایشی بوده که با مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای داده‌های مورد نیاز گردآوری شده است. در تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل SWOT به تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و ارائه راهبردها در جهت توسعه گردشگری و در نهایت توسعه پایدار گردشگری روستایی می‌پردازد. جامعه آماری شامل ساکنان روستایی (حدود 1900 نفر) و گردشگران (حدود 500 هزار نفر در سال) بوده است که حجم نمونه، شامل 218 نفر متشکل از دو گروه (78 نفر بومی بخش خدمات گردشگری و 140 نفر گردشگر) تعیین شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که نخست آستانه آسیب‌پذیری روستایی به لحاظ وجود منطقه تفریحی عباس‌آباد و چشم انداز اکوتوریستی بالاست. سپس گردشگری روستایی در این روستا نیازمند بازنگری و ارائه سیاست‌های مناسب در جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از مزیت‌های نسبی موجود می‌باشد. در نهایت برنامه‌ریزی گردشگری می‌تواند در این ناحیه موجب تنوع اقتصاد محلی و رونق فعالیت‌های اقتصادی به صورت سازمان یافته در حوزه گردشگری شده و زمینه توسعه پایدار روستایی را فراهم آورد.

واژگان کلیدی: گردشگری، گردشگری روستایی، اقتصاد پایدار روستایی، بهشهر.

1) مقدمه

امروزه توسعه روستایی یکی از اهداف مهم کشورها به شمار می‌آید. با توجه به مشکلات موجود در روستاها همانند بیکاری، فقر، بهره‌وری پایین در بخش کشاورزی و بهره‌برداری بیش از حد از منابع طبیعی، توجه به بدیل‌های دیگر اقتصادی همانند گردشگری ضروری می‌باشد (اشتری‌مهرجردی، 1384: 84). امروزه صنعت گردشگری و به ویژه اکوتوریسم، به عنوان رویکردی جدید برای توسعه هم‌زیستی انسان و اجتماع، به منظور بهره‌وری اقتصادی، در توسعه مناطق جایگاه خاص و مناسبی یافته است. از این رو مناطق دارای چشم‌اندازهای طبیعی به واسطه وضعیت جغرافیایی و زیست محیطی از نظر اقلیمی و توپوگرافی و هیدرولوژیکی جاذبه‌های ویژه‌ای را به وجود می‌آورد. از راهبردهایی که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از این کشورها به اجرا درآمده و نتایج مثبتی به همراه داشته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی که دارای پتانسیل‌های لازم برای گسترش گردشگری است، می‌باشد (شارپلی، 1380: 50). با توجه به ویژگی بارز گردشگری روستایی به مثابه یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری، می‌توان انتظار داشت که این صنعت، از یک سو به رشد اقتصادی و تنوع فعالیت‌های روستایی و از سوی دیگر با جذب مازاد نیروی انسانی به ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای ساکنان روستاها کمک کند، بدین ترتیب فرصتی برای توسعه همه جانبه قلمداد شود (سقای، 1382: 2). اگر چه ایران از نظر منابع طبیعی و جاذبه‌های گردشگری در زمره 10 کشور نخست جهان است، اما آمار سازمان جهانی جهانگردی (WTO) در سال‌های گذشته از روند کند ورود گردشگران به ایران و در نتیجه سهم ناچیز این صنعت در درآمد ناخالص ملی کشورمان حکایت دارد (کارگر، 1386: 168). بنا بر تجربیات، اگر گردشگری به طور اتفاقی و بدون وجود برنامه‌ریزی و استراتژی مشخصی توسعه یابد، مشکلات زیست محیطی و اجتماعی متعددی ظهور پیدا کرده و در درازمدت مشکلات گردشگری بیشتر از فوائد آن می‌شود (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی، 1383: 3). هدف از پژوهش فوق، بررسی نقاط ضعف و قوت گردشگری جهت دسترسی به توسعه پایدار، شناخت پتانسیل‌ها و قابلیت‌های گردشگری و ارزیابی نقش گردشگری در ایجاد فرصت‌های شغلی و ارائه راهکارها در زمینه توسعه گردشگری در منطقه گردشگری عباس‌آباد در شرق شهر بهشهر است. تحلیل اثرات ورود گردشگران به منطقه مورد مطالعه و ایجاد اشتغال، کاهش مهاجرت از روستا به شهر، ایجاد درآمد و رفاه اجتماعی، چگونگی تغییر در ترکیب شغلی ساکنان، توسعه مشارکت ساکنان روستا، توسعه سطح آموزش و آگاهی مردم در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته و بر این اساس تحقیق حاضر در پی پاسخ به این سوالات است که قابلیت‌ها گردشگری منطقه گردشگری عباس‌آباد کدام است؟ چه توانمندی‌ها و محدودیت‌هایی، فراروی نقش توسعه گردشگری در اقتصاد ناحیه مورد بررسی وجود دارد؟

(2) مبانی نظری

مفهوم توسعه پایدار در اواخر دهه 1980 پس از برگزاری کنفرانس جهانی زمین (1992) به طور کامل جدی مطرح گشت که آن را این گونه تعریف کرده‌اند: «توسعه‌ای که نیازهای نسل حال را با در نظر گرفتن توانایی نسل‌های بعدی برای پاسخ‌گویی به نیازهای خود تأمین می‌نماید و شامل فرآیند برنامه‌ریزی، پیش و کنترل مستمر است (نلسون و دیگران، 1993: 15) و گردشگری پایدار نیز زیر مجموعه توسعه پایدار است». توسعه پایدار گردشگری توسعه‌ای است که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش‌ها و کیفیت اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی همه به همراه هم دیده شده و کوشش می‌شود تا توسعه‌ای متعادل و همه‌جانبه جایگزین توسعه صرفاً اقتصادی گردد (علی‌محسنی، 1388: 24). توریسم پایدار به نحوی برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود که بر محیط زیست، اقتصاد و فرهنگ جامعه میزبان اثر منفی نگذارد. در واقع دیدگاه توسعه گردشگری با استفاده از منابع موجود به گونه‌ای است که ضمن پاسخ‌دهی به نیازهای مختلف گردشگران، در راستای حفظ محیط زیست، تعادل اقتصادی و رفاه مردم محلی همراه با حفظ فرهنگ و ارزش‌های آنان نیز تلاش می‌شود. در چارچوب این دیدگاه، اصولی را که برای گردشگری پایدار در دستور کار برنامه محیط زیست سازمان ملل توسط کمیسیون توسعه پایدار به عنوان مسئول اجرای دستور کار 21 در زمینه گردشگری با کمک سازمان گردشگری جهانی قرار داده‌اند که بر گردشگری پایدار اشاره می‌کند. رویکرد زیربنایی که هم اکنون در برنامه‌ریزی صنعت گردشگری و در سایر انواع توسعه به کار می‌رود، رسیدن به توسعه پایدار است و بر اساس روش توسعه پایدار باید منابع طبیعی، فرهنگی و سایر منابع گردشگری برای استفاده مداوم در آینده حفظ شود و در عین حال برای جامعه کنونی سودمند و مفید باشد. در این میان، گردشگری روستایی را بایستی رویکردی در راستای توانمندسازی روستا برای برخورداری از معیشت پایدار و بهبود کیفیت زندگی در بستر نگاهی ویژه به توسعه کشاورزی به عنوان یکی از فعالیت‌های حیاتی بشری دانست. بر این اساس گردشگری را رویکردی جدید در توسعه روستایی می‌دانند که می‌تواند علاوه بر بهبود و رشد اقتصادی، امکان حفاظت محیط زیست روستایی را همراه با حمایت از فرهنگ بومی و تقویت آداب و رسوم اجتماعی محلی فراهم آورد. بر این اساس می‌توان دریافت که می‌بایستی با ارزیابی شاخصه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، به تبیین جایگاه گردشگری در توسعه روستایی پرداخت. در این میان توجه به رویه توسعه پایدار و تطابق اهداف گردشگری روستایی با توسعه روستایی، لازم به نظر می‌رسد.

در همین راستا رهیافت گردشگری پایدار، گردشگری را در قالب مرزها بررسی می‌کند و رابطه‌ای مثلث‌وار میان جامعه میزبان و سرزمین آن را از یک سو و جامعه میهمان یعنی گردشگران را از سوی دیگر با صنعت گردشگری برقرار می‌سازد و قصد دارد فشار و بحران موجود بین سه ضلع مثلث را تعدیل و در طولانی مدت موازنه‌ای برقرار سازد (قادری، 1382: 20). سازمان جهانی گردشگری معتقد است که

گردشگری پایدار در دنیای امروزی، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلندمدت صنعت گردشگری بدون تأثیرگذاری مخرب بر زیست بوم‌های طبیعی است و بر این نکته تأکید دارد که در قالب توسعه گردشگری، بشر قادر خواهد بود که جوانب مشخصی از محیط را در جهت مثبت یا منفی تعدیل یا دستکاری کند (شریف‌زاده و مرادی‌نژاد، 1381: 55). از این رو گردشگری پایدار دارای ابعاد، عناصر و مفاهیم مختلفی است و شواهد بسیاری حاکی از آن است که گردشگری متعارف از تک بعدی بودن به سمت چند وجهی بودن در حال حرکت است. بر این مبنا در سال 1992 در کنفرانس نشست زمین در ریو و به ویژه قطعنامه 21، برای تحقق رهیافت جدیدی از گردشگری یعنی توسعه پایدار گردشگری و ارزیابی پیامدهای آن بر جوامع میزبان پیشنهادهایی همانند: ارزیابی ظرفیت موجود اقتصادی به منظور تحقق گردشگری پایدار، ارزیابی عوامل محیطی، فرهنگی و اقتصادی متاثر از عملیات گردشگری، اندازه‌گیری موفقیت در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی، ارزیابی همکاری و مشارکت تمام بخش‌های جامعه به منظور دستیابی به توسعه پایدار گردشگری و مواردی از این دست از سوی WTO و WTTC ارائه شد که مورد توجه برنامه‌ریزان و پژوهشگران قرار گرفت (افتخاری و مهدوی، 1389: 20).

توسعه پایدار گردشگری رهیافت جدیدی نسبت به گردشگری پایدار محسوب می‌گردد که از سال 1992 و در طی موج سوم توسعه گردشگری مطرح شد. در این رهیافت اصول اساسی توسعه و توسعه پایدار بیش از خود گردشگری و اجزا و عناصر آن مد نظر قرار گرفتند، چرا که در رهیافت توسعه گردشگری پایدار، گردشگری به مثابه چرخه‌ای برای توسعه پایدار قلمداد می‌شود و اصول اساسی توسعه پایدار همانند کاهش فقر روستایی، عدالت و توزیع درآمد، برابری میان نسلی و بین نسلی، تنوع زیستی و مانند این‌ها مدنظر است. در این رهیافت جدید (وِندر، 2005: 172، به نقل از افتخاری و مهدوی، 1389: 20) مفهوم پایداری اقتصادی عمدتاً با معیارهایی همچون سهم گردشگری در کاهش فقر (فرا فقر بودن گردشگری یا ضد فقر بودن)، توزیع درآمد، ثروت و منابع قدرت اقتصادی و معیشت پایدار ساکنان محلی، مفهوم پایداری محیطی با معیارهایی همانند مشارکت در حفظ طبیعت (تنوع زیستی)، دسترسی و منافع ناشی از مشارکت و مانع شدن از گرم شدن زمین و در نهایت مفهوم پایداری اجتماعی فرهنگی با معیارهایی همانند رعایت حقوق زمین و مردم محلی، رعایت زندگی شرافتمندانه و افزایش رضایت‌مندی مردم، توانمندسازی و مشارکت فعالانه مردم در توسعه، رعایت روابط جنسیتی (حقوق زنان) و رعایت شرایط و حقوق کار مشخص می‌شود. با توجه به رهیافت مذکور و مفاهیم و معیارهای به کار گرفته شده در آن، با بهره‌گیری از گردشگری روستایی که می‌تواند فرصت‌های جدیدی را برای جوامع روستایی فراهم آورد و از دیگر سو موجبات حفظ و پایداری این مناطق را در طول زمان تضمین نماید، می‌توان گامی در جهت توسعه روستاهای ایران برداشت.

توسعه پایدار روستایی یکی از اهداف اساسی سیاست‌گذاری‌های کلان در همه کشورها و به خصوص در ایران است. چه توسعه پایدار یک مفهوم کلی و در ارتباط با ابعاد مختلف زندگی روستاییان و همچنین رابطه این ابعاد با محیط پیرامون می‌باشد. مدیریت روستایی در فرآیند توسعه روستایی یکپارچه و پایدار نقش اساسی دارد. مدیریت روستایی در واقع فرآیند سازماندهی و هدایت جامعه و محیط روستایی از طریق شکل دادن به سازمان‌ها و نهادهاست. این سازمان‌ها و نهادها، ابزار یا وسایل تأمین هدف‌های جامعه روستایی هستند. اهدافی که مردم آن را ترسیم می‌کنند و می‌پذیرند. همچنین مدیریت توسعه روستایی فرآیند چند جانبه‌ای است که شامل سه رکن مردم، دولت و نهادهای عمومی هستند. در این فرآیند با مشارکت مردم و از طرق تشکیلات و سازمان‌های روستایی برنامه‌ها و طرح‌های توسعه روستایی تدوین و اجرا گردیده و تحت نظارت و ارزشیابی قرار می‌گیرد. توسعه پایدار روستایی عبارت است از وحدت میان ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی به منظور بالا بردن سطح معیشت و رفاه مردم روستایی است. در توسعه پایدار روستایی توجه به عوامل زیست محیطی از اهمیت بسیاری برخوردار می‌باشد (رضوانی، 1383: 211).

جدول شماره (1): اهداف توسعه پایدار، توسعه گردشگری روستایی و توسعه روستایی

اهداف توسعه پایدار	توسعه گردشگری روستایی	توسعه روستایی
- حفاظت و نگهداشت محیط زیست.	- توسعه کشاورزی و بهبود صنایع دستی روستایی.	- افزایش تولید محصولات کشاورزی.
- ترکیب متعادل اقتصاد و محیط در فرآیند تصمیم‌گیری.	- افزایش مشارکت‌های روستایی.	- توسعه فرصت‌های شغلی روستایی.
- استفاده بهینه از منابع محیطی.	- ارتقای کیفیت زندگی.	- تأمین نیازهای روستایی.
- احترام به حقوق نسل‌های آینده در بهره‌گیری از منابع.	- بهبود رفاه اجتماعی.	- بهبود بهره‌وری و درآمد روستایی.
- گسترش همزمان رشد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی.	- برآوری رضایت‌مندی روستاییان.	- کاهش فقر، افزایش رفاه روستایی.
	- امنیت انسانی، غذایی و فرهنگی.	- توسعه مشارکت روستایی.
	- کاهش مهاجرت‌های روستایی.	- برآوری امنیت شغلی و غذایی.
	- حفاظت فرهنگ بومی روستایی.	- انتقال منابع عمومی به نواحی روستایی.
	- اشتغال‌زایی روستایی.	- بهبود زیرساخت‌های روستایی.
	- افزایش درآمد خانوارهای روستایی.	- کاهش مهاجرت‌های روستایی.
	- استفاده بهینه و کارآمد از منابع محلی.	- تقویت جایگاه روستا در اقتصاد ملی و منطقه‌ای.
	- استفاده مناسب از منابع بدون استفاده.	- توجه به تاریخ و فرهنگ بومی.

منبع: محمودی نژاد، 57:1387.

توسعه گردشگری جهت فقرزدایی و کاهش مهاجرت، ایجاد رفاه اجتماعی، حفظ ویژگی‌های فرهنگ سنتی، حفظ بافت سنتی، ارتباطات فرهنگی، حفظ منابع طبیعی و فرهنگی، تقویت غرور ملی و ایجاد فرصت‌های شغلی در کنار فعالیت‌های کشاورزی و دامداری در مناطق روستایی و دور افتاده، عنصری اساسی و ضروری محسوب می‌شود (قادری، 1383: 16). گردشگری روستایی می‌تواند زمینه‌ای ایجاد اشتغال پاره وقت و فصلی، ایجاد زیربناهای گردشگری مانند شبکه‌های ارتباطی، آب و برق و نظایر این‌ها که برای

فعالیت‌های گردشگری لازم و ضروری است، مهیا کند. این موضوع به توسعه سکونتگاه‌های روستایی منجر شده، مسلماً روستاییان منطقه نیز از این منابع بهره‌برداری خواهند کرد (شارپلی، 1380: 41-42). گردشگری پایدار در نواحی روستایی به همان اندازه که به حفظ هویت و فرهنگ نواحی روستایی توجه دارد، حفظ محیط زیست فیزیکی را نیز لحاظ می‌کند (Butler, 2008: 249). گردشگری روستایی موجب توسعه اقتصادی جامعه محلی و بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی بر می‌گردد (Djelic, 2007: 129). به طور کلی توسعه گردشگری هر چند موجب تحولات اجتماعی مشابه با تغییر و تحولات ناشی از صنعتی شدن جوامع بومی می‌گردد، ولی گردشگری بر خلاف صنعت می‌تواند هنرهای مردم، سنت‌ها و عادات کهن را از نو زنده کرده و نسبت به حفظ میراث فرهنگی و طبیعی نیز ایجاد انگیزه و علاقه نمایند (طیب، 1379: 216). گردشگری روستایی به طور غیر مستقیم سبب بالا رفتن اشتغال در بخش کشاورزی می‌شود، زیرا با بالا رفتن تقاضا به سبب ورود گردشگران، تولیدات و قیمت محصولات کشاورزی تحت تأثیر آن افزایش می‌یابد (بیک‌محمدی، 1379: 250). به طور کلی توسعه گردشگری هر چند موجب تحولات اجتماعی مشابه با تغییر و تحولات ناشی از صنعتی شدن جوامع بومی می‌گردد ولی فرصت‌های زیادی برای نیروی کار مازاد، در سطح مهارت پایین ایجاد می‌کند. بنابراین، این صنعت می‌تواند به عنوان مهم‌ترین استراتژی برای اشتغال‌زایی سریع در بعضی مناطق معرفی شود (Yolanda, 2004: 4-5).

گردشگری پایدار روستایی، ابزار توسعه پایدار است. انواع توریسم را نیز با توجه به عملکرد توریست‌ها، می‌توان به پایدار و ناپایدار تقسیم کرد. برخی از انواع توریسم، هماهنگی بیشتری با سیاست‌های توسعه پایدار دارند. بعضی کاملاً در خلاف جهت توسعه پایدار پیش می‌رود. به طور کلی تاکنون ابعاد ناپایداری در توریسم انبوه، بیشتر از دیگر انواع توریسم از جمله اکوتوریسم وجود داشته است (زاهدی، 1385: 194). دلیل اصلی توجه به توسعه گردشگری روستایی، غلبه بر پایین بودن سطح درآمد و ارائه فرصت‌های جدید شغلی و تحولات اجتماعی در جامعه روستایی است. در ابعاد اجتماعی نیز گردشگری روستایی می‌تواند به عنوان ابزاری برای تولید اشتغال و توسعه اقتصادی در سطح منطقه، امیدهایی را برای کاهش فقر و افزایش اشتغال به خصوص در نواحی کم‌سود فراهم آورد (جوان و سقایی، 1383: 13).

صنعت گردشگری عبارت است از مجموعه و منظومه‌ای متشکل از گردشگر، عرضه‌کنندگان کالا و خدمات، دولت و جامعه میزبان که با یکدیگر در تعامل و ارتباط بوده و هدف جذب و جلب توریسم را دنبال می‌کنند (الوانی، 1372: 21). در سال‌های اخیر گردشگری به عنوان یکی از راه‌های از بین بردن فقر روستایی در تحقیقات و پژوهش‌های مکتوب در مورد توسعه روستایی وارد شده و توجه روز افزونی را کسب کرده است. گردشگری در جهان کنونی، صنعتی پاک و سومین پدیده اقتصادی پویا، پر رونق و رو به توسعه است (غفاری، 1386: 54). در دهه 1980 مفهوم توسعه پایدار با این درک که تداوم بدون محدودیت

رشد اقتصادی، اثرات نامطلوب زیست محیطی و اجتماعی در پی خواهد داشت، مطرح شد و الگوهای رشد و توسعه اقتصادی تا آن زمان را به چالش کشاند (Barbour, 1993:218).

در زمینه تحقیقات گردشگری روستایی و پیامدهای آن، مطالعات متعددی صورت گرفته است. زرافشانی و همکاران (1392) در تحقیقی با عنوان "بررسی اثرات گردشگری در ارتقا شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی نواحی روستایی ریجاب در استان کرمانشاه" دریافتند که توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه دارای چهار پیامد عمده می‌باشد. این پیامدها عبارتند از درآمدزایی، ایجاد مشکلات زیست محیطی توسعه فرهنگی و کاهش سرمایه اجتماعی. نتایج این مطالعه می‌تواند دستاوردهایی برای سازمان جهانگردی و گردشگری به همراه داشته باشد. بدین معنا که با بکارگیری نتایج این مطالعه می‌توان اثرات مثبت گردشگری را تقویت و پیامدهای منفی آن را کاهش داد. مطیعی لنگرودی و رضائیه-آزادی (1392) در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی اثرات گردشگری از دیدگاه جامعه میزبان در تفرجگاه بند ارومیه دریافتند که گردشگری اثرات مثبتی همچون ایجاد اشتغال برای جوانان و افزایش درآمد برای ساکنین محلی و اثرات منفی مانند افزایش قیمت زمین برای ساکنین محلی به دنبال داشته است. رضوانی و همکاران (1391) در مقاله‌ای تحت عنوان "امکان‌سنجی توسعه گردشگری با رویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویر میقان اراک" به این نتیجه رسیدند که روستاهای واقع در حاشیه منطقه کویر میقان به رغم برخورداری از جاذبه‌های متعدد گردشگری، در فقر و محرومیت به سر می‌برند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد به دلیل عدم شناخت گردشگران و نیز فقدان برنامه بازاریابی و تبلیغات، تقاضای گردشگری در وضع موجود در منطقه در حد ضعیف است. همچنین عناصر تشکیل دهنده عرضه گردشگری از دیدگاه خانوار و مسئولان محلی، شامل شاخص‌های جاذبه‌ها، حمل و نقل، زیرساخت‌ها و خدمات، پیشبرد فروش و مشارکت در حد خوب می‌باشد. ولی شاخص اطلاعات بر خلاف سایر شاخص‌ها در حد ضعیف ارزیابی گردید. به هر حال روستاهای منطقه از جاذبه‌های بالقوه داخلی و فرصت‌های بیرونی مناسبی برای توسعه گردشگری برخوردار هستند. در نتیجه با برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه فعالیت‌های گردشگری از جمله تبلیغات و بازاریابی و توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری، می‌توان تقاضا برای توسعه گردشگری در سطح روستاهای منطقه را افزایش داد و از نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی در جهت توسعه گردشگری استفاده کافی به عمل آورد (رضوانی، 1391: 15-40).

تقوایی و همکاران (1391) در مقاله‌ای تحت عنوان "امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم در ناحیه سامان چهارمحال بختیاری" با شناخت قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری و بررسی مشکلات و تنگناهای توسعه گردشگری در ناحیه سامان، علل اصلی توسعه نیافتگی گردشگری ناحیه را کمبود امکانات و تأسیسات زیربنایی و عدم سرمایه‌گذاری‌های مکفی در اماکن اقامتی ناحیه دانست. در نتیجه گیری نیز ارائه طرح‌های جامع و مدون گردشگری و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی را زمینه‌ساز توسعه اقتصادی و اجتماعی

ناحیه سامان می‌داند (تقوایی، 1391: 55). بدری و همکاران (1390) در مقاله‌ای تحت عنوان راهبردهای توسعه اکوتوریسم در شهرستان مریوان "با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی مشارکتی به دنبال ارائه راهبردهایی جهت توسعه اکوتوریسم شهرستان مریوان بوده است. یافته‌های ایشان نشان می‌دهد که به منظور تقویت و توسعه اکوتوریسم پایدار در شهرستان مریوان، لازم است راهبردهای متنوعی به عنوان مجموعه‌ای راهبردی برای سیاست‌گذاری و مدیریت و برنامه‌ریزی اکوتوریسم مورد توجه قرار گیرد (بدری، 1390: 38).

نوحه گر و همکاران (1388) در پژوهشی با عنوان "ارزیابی قابلیت‌های طبیعت‌گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل SWOT" به ارزیابی قابلیت‌ها و توانمندی‌های جزیره قشم در زمینه مدیریت استراتژی گردشگری طبیعی پرداخته می‌شود و استراتژی حداکثر استفاده اقتصادی از ورود طبیعت گردان با حفظ ارزش‌های جزیره به مثابه بهترین نوع استراتژی برای توسعه گردشگری جزیره کیش معرفی می‌گردد (نوحه‌گر، 1388: 18). سراقی و همکاران (1387) در مقاله‌ای تحت عنوان "نقش جاذبه‌های اکوتوریستی در توسعه گردشگری نهاوند با تأکید بر مدل SWOT" به بررسی و ارزیابی پتانسیل‌ها و قابلیت‌های جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان نهاوند پرداخته است. نتایج حاصل از مطالعات نویسنده بیانگر این واقعیت است که عدم بهره‌برداری اصولی و ضعف بینش علمی مدیران نسبت به مسائل زیست محیطی، جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه را با آسیب‌پذیری بالایی مواجه کرده است (سراقی، 1387: 134).

مهدوی و همکاران در سال 1387 تحقیقی را با عنوان بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظر سنجی از روستاییان دره کن و سولقان تهران انجام دادند. براساس دیدگاه ساکنین، گردشگری آثار منفی را همچون افزایش قیمت کالاها و اجناس، افزایش قیمت زمین و مسکن و به دنبال آن افزایش سوداگری زمین، افزایش ساخت و ساز، ایجاد خانه‌هایی با سبک مدرن، تغییر در الگوی مسکن روستاییان و حتی تغییر مصالح به کار رفته در آن‌ها، تخریب گونه‌های گیاهی و جانوری در منطقه، تغییر کاربری اراضی به کاربری‌های مسکونی و تجاری، ایجاد زباله توسط گردشگران و گسترش ناهنجاری‌ها در بین جوانان به خصوص در فصول گردشگری را موجب گردیده است. با این حال گردشگری آثار مثبتی بر بهبود پوشش روستاییان، کاهش مهاجرت، افزایش تعلق خاطر، بهبود وضعیت بهداشت فردی و عمومی و بالا رفتن امنیت روستاییان را دربر داشته است.

مهندسین مشاور امکو ایران (1385) در بررسی توسعه گردشگری محور زاینده رود (از چلگرد تا باتلاق گاو خونی) به بررسی جاذبه‌های طبیعی منحصر به فرد استان چهارمحال بختیاری پرداخته و ایجاد انگیزه‌های قوی برای مسافران داخلی و خارجی فراهم کرده است. محمدی ده چشمه و زنگی‌آبادی (1378) در مقاله‌ای با عنوان "امکان سنجی توانمندی‌های اکوتوریسم با بررسی نقاط ضعف و قوت یا فرصت‌ها و تهدیدهای استان چهارمحال و بختیاری" به روش گردشگری طبیعی استان، به این نتیجه می‌رسد که

مهم‌ترین مشکل توسعه گردشگری طبیعی در استان، به رغم دارا بودن قابلیت‌های فراوان، ضعف مدیریتی و زیرساخت‌هاست. مردانی (1377) در بررسی محیط زیست و جاذبه‌های توریستی شهرستان شهرکرد به صورت تخصصی منطقه مورد مطالعه را بررسی کرده و به این باور رسیده که پتانسیل‌ها و جاذبه‌های طبیعی به همراه ویژگی‌های فرهنگی - تاریخی در مجموع، قابلیت‌های بسیار غنی و وسیعی از نظر توریسم و گذاران اوقات فراغت و تفریحات، در دل طبیعت شهرستان را فراهم آورده است. شریفی (1376) در مقاله‌ای تحت عنوان "برنامه‌ریزی مقدماتی برای توسعه اکوتوریسم" به معرفی منابع توریستی ایران و اهداف پارک‌های ملی و پناهگاه‌های حیات وحش پرداخته است که نتایج نشان داده برای تهیه یک طرح زنجیره‌های اکوتوریسم در قدم اول نیاز است که ظرفیت برد اکولوژیکی منابع برآورد گردد و یک روش کاربردی را برای این منظور ارائه نموده است.

3) روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی است و گردآوری داده‌ها با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی - های میدانی صورت گرفته است. برای تحلیل یافته‌ها نیز از مدل سوات و نرم افزار SPSS استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق ساکنان روستایی (1903 نفر در سرشماری 1390) و گردشگران منطقه عباس‌آباد است که مطابق با برآورد اولیه نهادهای محلی سالانه بالغ بر 500 هزار نفر گردشگر است. از این تعداد جامعه نمونه شامل 218 نفر متشکل از دو گروه (78 نفر بومی بخش خدمات گردشگری و 140 نفر گردشگر) تعیین شده و پرسشنامه در میان آنان توزیع شده است. برای تعیین شاخص‌های مورد بررسی و دستیابی به اهداف پژوهش مورد نظر از روش ترکیبی (تحلیلی - توصیفی و پیمایشی) استفاده شده است. در مرحله بعد به تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه استراتژی و راهبردهای موثر توسعه گردشگری با استفاده از مدل (SWOT) پرداخته شد (شکل 1).

شکل شماره (1): ماتریس SWOT و نحوه تعیین استراتژی‌ها

نقاط ضعف W	نقاط قوت S	ماتریس SWOT
استراتژی WO	استراتژی SO	فرصتها O
استراتژی T	استراتژی WT	تهدیدها T

منبع: مهدوی و افتخاری، 1385.

محدوده مورد مطالعه روستای التپه و منطقه گردشگری روستایی عباس‌آباد است که در 53 درجه و 35 دقیقه طول شرقی و 36 درجه و 41 دقیقه عرض شمالی قرار دارد. از نظر تقسیمات کشوری در بخش

مرکزی بهشهر و جزو روستاهای دهستان کوستان می باشد. از نظر مورفولوژی در تیپ مناطق پست و جلگه‌ای قرار داشته و دارای شرایط اقلیمی معتدل و مرطوب خزری می‌باشد. با ایجاد و گسترش جاده مواصلاتی ساری به گرگان و بازسازی و بهسازی مجموعه توریستی عباس‌آباد که راه ارتباطی آن از روستا می‌گذرد، رشد گردشگری در ناحیه به سرعت زیاد شده است (طرح هادی روستای التپه، 1383: 32).

جاذبه‌های گردشگری منطقه شامل مجموعه تفریحی - تاریخی عباس‌آباد و غار است. منطقه گردشگری عباس‌آباد در فاصله 9 کیلومتری جنوب شرقی شهر بهشهر و 4 کیلومتری قسمت جنوبی روستای التپه واقع شده و همین جاذبه شرایط محیطی و منطقه‌ای را برای جذب گردشگر و حوزه گردشگری روستایی به وجود آورده است. دریاچه‌ای به وسعت 10 هکتار همراه با عمارت میان از جمله شاهکارهای دوران صفوی است. این عمارت از سنگ و آجر بنا گردیده و در زمان آبگیری دریاچه کاملاً به زیر آب می‌رود. دو برج نگهبانی آجری و بناهای فراوان دیگر در فضای پارک بر جای مانده که همگی مربوط به دوره شاه عباس صفوی می‌باشد. این اثر عصر شاهان صفوی بر بالای تپه‌ای مشرف به سد عباس‌آباد در سه طبقه پلکانی قرار دارد (موسوی نسب، 1383: 18). بافت تاریخی، توریستی و تفریحی این مجموعه باعث شده در تمام سال دارای توریست‌های بومی و غیر بومی باشد. عباس‌آباد در تاریخ 15 ژانویه 2011 (26 دیماه 1390) از سوی کنوانسیون میراث جهانی (World Heritage Convention) و سازمان آموزش علمی سازمان ملل متحد لیست کتیبه‌های ارزشمند باغ‌های پارسی قرار گرفت (کنوانسیون میراث جهانی، WHC). غار التپه در فاصله کمتر از یک کیلومتری شرق بهشهر در قسمت غربی روستای التپه و درحاشیه کوه کمر بند در جاده عباس‌آباد قرار دارد. قدمت سکونت در این غار متعلق به 10500 سال قبل است (اطلس تاریخ ایران، 1378). غار التپه نخستین بار توسط کارلتون استانلی کون از دانشگاه فیلا دلفیا در سال (1949م/1328ش) مورد بازدید قرار گرفت و تحقیقاتی درباره وضع دوران پیش از تاریخ در این نواحی به عمل آمد (ملک شه‌میرزادی، 1378: 136). دهانه غار التپه، در ارتفاع 60-70 پایی (حدود 20 متر) یک سطح شیب دار واقع گردیده است (ماه‌فروزی، 1362: 5). با توجه به مکان قرارگیری غار در ارتفاع زیاد یک سطح شیب‌دار و ناهموار امکان دسترسی به آن وجود ندارد. وجود منطقه تفریحی عباس‌آباد به عنوان قطب گردشگری منطقه و شرایط ناهموار و عدم دسترسی گردشگران برای بازدید، موجبات فراموشی غار مذکور را به وجود آورد.

4 یافته‌های تحقیق

بررسی‌های این مرحله سنجش محیط داخلی جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت گردشگری روستایی است. از این رو سه مقوله راهبردهای موجود، عملکردها و منابع مورد توجه، و نقاط قوت و ضعف و در چار چوب ابعاد توسعه روستایی (اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و محیطی) به شرح جدول 3 تقسیم-

بندی شده است. محیط خارجی در محدوده مورد مطالعه جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها بر خارج از روستا و منطقه گردشگری دلالت دارد. بر اساس مطالعات صورت گرفته و بررسی محیط پیرامون، مجموعه فرصت‌ها و تهدیدهای موجود و موثر بر این ناحیه از لحاظ گردشگری در غالب ابعاد توسعه پایدار روستایی (اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و محیطی) مورد توجه است. جدول شماره 4 به ماتریس عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) موثر بر گردشگری روستایی اشاره دارد.

جدول شماره (2): ماتریس عوامل داخلی و خارجی موثر بر گردشگری روستایی محدوده ی مورد مطالعه

تهدیدها	فرصت‌ها	نقاط ضعف	نقاط قوت	
<ul style="list-style-type: none"> • نابرابری در برخورداری از فرصت‌های گردشگری • عدم آرایه مجوز و تسهیلات از سوی دولت 	<ul style="list-style-type: none"> • افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در بخش گردشگری • بررسی و تصویب طرح جامع گردشگری عباس آباد 	<ul style="list-style-type: none"> • فقدان برنامه ریزی جامع و منسجم جهت سرمایه‌گذاری حوزه گردشگری • عدم استفاده از درآمدهای گردشگری جهت حفاظت و بهسازی فضای محیط گردشگری • محدودیت اقتصادی و تنوع اندک مشاغل 	<ul style="list-style-type: none"> • استعداد بالای منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه ریزی به عنوان قطب مهم گردشگری • اشتغال‌زایی به وسیله گسترش گردشگری در جهت فقر زدایی و رفع بیکاری ساکنین روستا • تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری 	اقتصادی
<ul style="list-style-type: none"> • ازدیاد تخلفات و بزهکاریهای اجتماعی با ورود گردشگران • افزایش قیمت زمین به دلیل عدم فروش توسط مالکین روستا • مقرون به صرفه نبودن سرمایه گذاری در حوزه گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> • شهرت ملی و بین‌المللی منطقه گردشگری عباس آباد • امکان الگو برداری از تجربه موفق مدیریت مشارکتی نهادهای مردمی در بخش گردشگری • افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح 	<ul style="list-style-type: none"> • تنگنای اداری در زمینه کسب مجوز برای ایجاد سایت‌های گردشگری • عدم وجود نیروهای متخصص در بخش گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> • وجود شبکه‌های ارتباطی مناسب • وجود جاذبه‌های فرهنگی - تاریخی - در محیط اطراف روستا 	اجتماعی - فرهنگی
<ul style="list-style-type: none"> • شکسته شدن حریم باغات و افزایش زباله و تهدیدات زیست محیطی • اختصاص بی‌رویه و غیر اصولی منابع طبیعی و باغات روستا به ساخت و ساز • آلودگی منابع آب و خاک روستا نسبت به سایر مناطق گردشگری حوزه‌های دیگر 	<ul style="list-style-type: none"> • استفاده از قابلیت‌های محیطی اطراف • بهسازی و نوسازی توان‌های اکولوژی محیط اطراف 	<ul style="list-style-type: none"> • عدم تناسب تسهیلات زیربنایی گردشگری با نیازهای محلی • نامناسب بودن و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی • نامناسب بودن و عدم کفایت تسهیلات بهداشتی و خدماتی 	<ul style="list-style-type: none"> • وجود چشم‌انداز زیبا به همراه باغات و فضای سبز در محیط روستا و نواحی اطراف آن • وجود منطقه تاریخی - تفریحی عباس آباد • مجاورت و نزدیکی به شهر بهشهر و مراکز جمعیتی • وجود چشمه سارها و رودخانه‌ها 	محیطی

منبع: یافته‌های میدانی، 1392.

با توجه به جداول 3، تعداد 9 قوت داخلی در برابر 8 نقطه ضعف داخلی و تعداد 7 فرصت در برابر 8 تهدید شناسایی و مورد بررسی قرار گرفته است. بدین ترتیب در مجموع تعداد 16 نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و 16 نقطه ضعف و تهدید به عنوان تنگناها و محدودیت‌های پیش روی گردشگری قابل شناسایی است. در یک تحلیل اولیه می‌توان بیان کرد که آستانه آسیب‌پذیری گردشگری روستایی ناحیه مورد مطالعه و نواحی اطراف آن بسیار بالا و نیازمند بازنگری و ارائه سیاست‌های مناسب در جهت رفع ضعف‌ها و تهدیدها با استفاده از نقاط قوت و فرصت‌ها می‌باشد.

از دیدگاه ساکنان منطقه، مولفه وجود چشم‌انداز زیبا و منحصر به فرد به همراه باغات و فضای سبز در محیط روستا و نواحی اطراف آن، با میانگین رتبه‌ای $4/18$ و وزن نسبی $0/46$ به عنوان مهم‌ترین نقاط قوت داخلی و در مقابل اشتغال‌زایی به همراه گسترش گردشگری، در جهت فقرزدایی و رفع بیکاری ساکنین روستا با میانگین رتبه‌ای $3/09$ و وزن نسبی $0/34$ به عنوان کم اهمیت‌ترین نقطه قوت داخلی شناخته شد. علاوه بر این از نظر ساکنان روستا عدم استفاده از درآمدهای گردشگری جهت حفاظت و بهسازی فضای روستایی با میانگین رتبه‌ای $4/04$ و وزن نسبی $0/42$ به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف داخلی و مولفه عدم وجود نیروهای متخصص در بخش گردشگری با میانگین رتبه‌ای $3/04$ و وزن نسبی $0/33$ پایین‌ترین اولویت را در نقاط ضعف داخلی به خود اختصاص داده است. مولفه افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری با میانگین $3/90$ و وزن نسبی $0/39$ به عنوان مهم‌ترین فرصت و آلودگی منابع آب و خاک روستا نسبت به مناطق گردشگری حوزه‌های دیگر، با میانگین رتبه‌ای $4/06$ و وزن نسبی $0/39$ به عنوان مهم‌ترین تهدید در توسعه گردشگری روستایی محدوده مورد مطالعه و نواحی اطراف مطرح است.

جدول شماره (3): رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات از دیدگاه ساکنان و گردشگران

گردشگران				ساکنان				تحلیل SWOT	
مجموع	وزنها	میانگین	رتبه	مجموع	وزنها	میانگین	رتبه	فرصتها (O)	
5	3/36	3/75	398	2	3/36	3/40	550	O1 = استفاده از قابلیت‌های محیطی اطراف روستای التپه	
7	3/34	3/33	370	5	3/34	3/25	480	O2 = بررسی و تصویب طرح جامع گردشگری عباس آباد	
6	3/32	3/04	465	6	3/31	3/08	410	O3 = بهسازی و نوسازی توان‌های اکولوژی محیط روستا	
5	3/31	3/03	368	7	3/29	3/01	405	O4 = شهرت ملی و بین‌المللی منطقه تفریحی تاریخی عباس آباد به عنوان یک عامل اثر گذار در جذب گردشگری	
2	3/36	3/82	560	1	3/39	3/90	570	O5 = افزایش توجه دولت به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	
1	3/34	3/99	564	4	3/36	3/78	525	O6 = افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح	
3	3/35	3/65	520	3	3/35	3/30	530	O7 = الگو برداری از مدیریت مشارکتی نهادهای مردمی در گردشگری	
29	2/03	24/70	3245	28	2/40	22/30	3470	جمع	
4/1	3/32	3/42	463	4	3/34	3/24	495	میانگین	
مجموع	وزنها	میانگین	رتبه	مجموع	وزنها	میانگین	رتبه	تهدیدها (T)	
4	3/32	3/30	425	5	3/33	3/04	485	T1 = شکسته شدن حریم باغات و تهدیدات زیست محیطی	
5	3/29	3/10	390	7	3/31	3/07	410	T2 = نابرابری در برخورداری از فرصت‌های گردشگری	
6	3/30	3/08	385	4	3/38	3/65	508	T3 = افزایش قیمت زمین به دلیل عدم فروش توسط مالکین روستا و بالطبع مقرون به صرفه نبودن سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری	
3	3/32	3/25	487	2	3/33	3/92	585	T4 = اختصاص بی‌رویه باغات روستای التپه به ساخت و ساز	
2	3/36	3/81	555	6	3/38	3/44	450	T5 = ازدیاد تخلفات و بزهکاریهای اجتماعی با ورود گردشگران	
1	3/40	3/88	580	1	3/39	4/06	610	T6 = آلودگی منابع آب و خاک روستا نسبت به مناطق گردشگری دیگر	
21	1/98	19/08	2822	25	2/12	21/5	3048	جمع	
3/5	3/34	3/51	470	4/2	3/35	3/58	508	میانگین	

منبع: یافته‌های میدانی، 1392.

ادامه جدول شماره (3): رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات از دیدگاه ساکنان و گردشگران

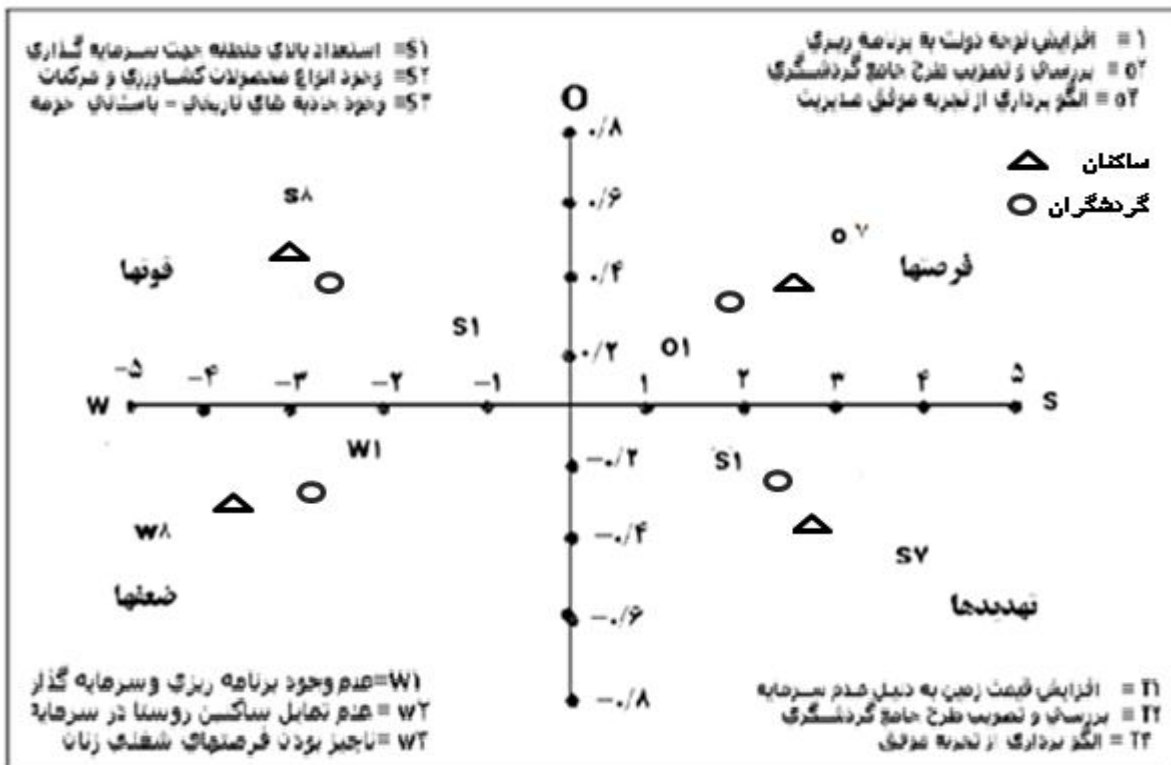
گردشگران		ساکنان		تحلیل SWOT				
رتبه	وزن نسبی	رتبه	وزن نسبی	قوت‌ها (O)				
مجموع	میانگین	مجموع	میانگین	رتبه	وزن نسبی	مجموع	میانگین	
4	1/41	3/82	584	2	1/45	4/12	638	S1 = استعداد بالای منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی به عنوان قطب مهم گردشگری
8	1/38	3/77	566	6	1/37	3/88	568	S2 = وجود شبکه ارتباطی مناسب با سایر مناطق
1	1/47	4/09	622	3	1/43	4/08	633	S3 = وجود منطقه تاریخی - تفریحی و گردشگری عباس‌آباد
5	1/33	3/81	580	1	1/46	4/18	645	S4 = وجود چشم‌انداز زیبا و منحصر به فرد به همراه باغات و فضای سبز در محیط روستا و نواحی اطراف آن
3	1/43	3/89	590	5	1/40	3/97	598	S5 = وجود چشمه‌سارها و رودخانه‌های اطراف محیط روستا
2	1/44	3/80	600	4	1/42	4/03	608	S6 = وجود وضعیت بالای آگاهی و حس مشارکت در بین مردم روستای التپه در مواجهه با گردشگران
6	1/37	3/98	570	7	1/33	3/34	520	S7 = تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری منطقه
7	1/35	3/92	564	8	1/34	3/09	488	S8 = اشتغال‌زایی به وسیله گسترش گردشگری در جهت فقر زدایی و رفع بیکاری ساکنین روستا
36	3/02	25	4676	36	3/12	30/37	4698	جمع
4/5	1/34	3/04	584	4/5	1/36	7/8	587	میانگین
گردشگران		ساکنان		ضعفها (W)				
رتبه	وزن نسبی	رتبه	وزن نسبی	رتبه	وزن نسبی	مجموع	میانگین	
مجموع	میانگین	مجموع	میانگین	رتبه	وزن نسبی	مجموع	میانگین	
4	1/36	3/75	560	2	1/41	4/04	610	W1 = نامناسب و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی
5	1/34	3/33	510	8	1/33	3/04	470	W2 = عدم وجود نیروهای متخصص در بخش گردشگری
8	1/32	3/04	446	7	1/34	3/09	485	W3 = فقدان برنامه‌ریزی جامع و منسجم که سرمایه‌گذاری حوزه گردشگری براساس آن پیش‌برود
2	1/40	4/03	620	1	1/42	4/04	615	W4 = عدم استفاده از درآمدهای گردشگری جهت حفاظت و بهسازی
1	1/36	3/82	625	4	1/37	3/84	565	W5 = بروکراسی اداری جهت کسب مجوز سایتهای گردشگری
6	1/34	3/99	505	6	1/36	3/34	520	W6 = نامناسب بودن و عدم کفایت تسهیلات بهداشتی و خدماتی
7	1/35	3/65	470	5	1/35	3/43	555	W7 = محدودیت اقتصادی و تنوع‌اندک مشاغل
3	1/39	3/91	565	3	1/37	3/91	592	W8 = عدم تناسب تسهیلات زیربنایی گردشگری با نیازهای محلی
36	2/64	29/12	4301	36	2/78	30/01	4412	جمع
4/5	1/31	3/06	537	4/5	1/33	7/05	551	میانگین

منبع: یافته‌های میدانی، 1392.

از دیدگاه گردشگران مولفه وجود جاذبه‌های تاریخی و تفریحی همانند منطقه تفریحی عباس‌آباد، با میانگین رتبه‌ای 4/09 و وزن نسبی 0/47 به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت داخلی و در مقابل مولفه بازار مناسب جهت فروش محصولات کشاورزی و مرکبات با میانگین رتبه‌ای 3/77 و وزن نسبی 0/38 به عنوان کم‌اهمیت‌ترین نقطه قوت داخلی است. علاوه بر این از نظر گردشگران مولفه نامناسب بودن و عدم کفایت تسهیلات بهداشتی و خدماتی با میانگین رتبه‌ای 3/82 و وزن نسبی 1/36 به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف داخلی و فقدان برنامه‌ریزی جامع و منسجم در حوزه گردشگری با میانگین رتبه‌ای 3/04 و وزن نسبی 0/32 پایین‌ترین اولویت را در نقاط ضعف داخلی به خود اختصاص داده است. در حوزه فرصت‌های بیرونی گردشگران معتقد بودند که مولفه انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح با میانگین 3/03

و وزن نسبی 0/31 به عنوان مهم‌ترین فرصت بیرونی و در مقابل بررسی و تصویب طرح جامع گردشگری با میانگین رتبه‌ای 2/85 و وزن نسبی 1/28. به عنوان کم اهمیت‌ترین فرصت بیرونی در جهت توسعه گردشگری است. گردشگران معتقدند مولفه آلودگی بیشتر منابع آب و خاک منطقه نسبت به مناطق گردشگری حوزه‌های دیگر در آینده، با میانگین رتبه‌ای 3/88 و وزن نسبی 0/02 به عنوان مهم‌ترین تهدید خارجی توسعه گردشگری مطرح می‌باشد.

شکل شماره (3): نمودار تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات گردشگری از دیدگاه ساکنان و گردشگران

جدول (4) اولویت‌بندی عوامل موثر در توسعه پایدار گردشگری

بیرونی	درونی
اولویت بندی فرصتها (O)	اولویت بندی نقاط قوت (S)
<p>O1 = استفاده از قابلیت‌های محیطی اطراف روستای التپه</p> <p>O2 = بررسی و تصویب طرح جامع گردشگری عباس آباد</p> <p>O3 = بهسازی و نوسازی توان‌های اکولوژی محیط اطراف روستا</p> <p>O4 = شهرت ملی و بین‌المللی منطقه تفریحی - تاریخی عباس آباد به عنوان یک عامل اثرگذار در جذب گردشگری</p> <p>O5 = افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری</p> <p>O6 = افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح</p> <p>O7 = امکان الگوگیری از تجربه موفق مدیریت مشارکتی نهادهای مردمی در بخش گردشگری</p>	<p>S1 = استعداد بالای منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی به عنوان قطب مهم گردشگری</p> <p>S2 = وجود شبکه ارتباطی مناسب با سایر مناطق</p> <p>S3 = وجود منطقه گردشگری - تاریخی و تفریحی عباس آباد که مسیر آن از روستا می‌باشد</p> <p>S4 = وجود چشم‌انداز زیبا و منحصر به فرد به همراه باغات و فضای سبز در محیط روستا و نواحی اطراف آن</p> <p>S5 = وجود چشمه سارها و رودخانه‌ها</p> <p>S6 = وجود وضعیت بالای آگاهی و حس مشارکت در بین مردم روستای التپه در مواجهه با گردشگران</p> <p>S7 = تمایل بخش خصوصی و ساکنین روستا به سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری</p> <p>S8 = اشتغال‌زایی به وسیله گسترش گردشگری در جهت فقر زدایی و رفع بیکاری ساکنین روستا</p>
بیرونی	درونی
اولویت بندی تهدیدها (T)	اولویت بندی نقاط ضعف (w)
<p>T1 = شکسته شدن حریم باغات و افزایش زباله و تهدیدات زیست محیطی</p> <p>T2 = نابرابری در برخورداری از فرصت‌های گردشگری</p> <p>T3 = عدم آرایه مجوز و تسهیلات از سوی دولت</p> <p>T4 = افزایش قیمت زمین به دلیل عدم فروش توسط مالکین روستا و بالطبع مقرون به صرفه نبودن سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری</p> <p>T5 = اختصاص بی‌رویه و غیر اصولی منابع طبیعی و باغات روستای التپه به ساخت و ساز</p> <p>T6 = ازدیاد تخلفات و بزه‌کاری‌های اجتماعی با ورود گردشگران</p> <p>T7 = آلودگی منابع آب و خاک روستا نسبت به مناطق گردشگری حوزه‌های دیگر</p>	<p>w1 = نامناسب بودن و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی</p> <p>w2 = عدم وجود نیروهای متخصص در بخش گردشگری.</p> <p>w3 = فقدان برنامه ریزی جامع و منسجم که سرمایه‌گذاری حوزه گردشگری براساس آن پیش برود.</p> <p>w4 = عدم استفاده از درآمدهای گردشگری جهت حفاظت و بهسازی فضای روستای التپه</p> <p>w5 = تنگنای ناشی از بروکراسی شدید اداری در زمینه کسب مجوز برای ایجاد سایت‌های گردشگری</p> <p>w6 = نامناسب بودن و عدم کفایت تسهیلات بهداشتی و خدماتی</p> <p>w7 = محدودیت اقتصادی و تنوع اندک مشاغل</p> <p>w8 = عدم تناسب تسهیلات زیربنایی گردشگری با نیازهای محلی</p>

منبع: یافته‌های میدانی، 1392.

جدول شماره (5): ماتریس راهبردها و راهکارهای لازم در جهت توسعه گردشگری

استراتژی رقابتی - تهاجمی (SO)	استراتژی تنوع (ST)
<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه ساکنین روستا جهت استفاده موثر از جاذبه های گردشگری - تأکید بر توسعه اکوتوریسم با توجه به استعداد بالای روستای التپه - استفاده از نیروهای متخصص به منظور ایجاد تشکل‌ها مردمی - شناسایی و توسعه امکانات و جاذبه ها برای رقابت با سایر مناطق رقیب - تمرکز عمده فعالیت‌های توریستی بر استفاده از جاذبه‌های طبیعی در جهت ایجاد اشتغال برای ساکنان روستا 	<ul style="list-style-type: none"> - تنوع بخشی به برنامه های تبلیغاتی به منظور معرفی جاذبه ها و فرآورده های گردشگری و توریستی روستای التپه - تنوع بخشی به فعالیت‌ها ، امکانات و خدمات توریستی برای به کارگیری طیف گسترده ساکنان روستا - توسعه و گسترش توریسم به منظور بهره برداری از مناظر ، باغات ، اراضی و فضای سبز روستا در جهت کسب درآمد و ایجاد اشتغال ساکنان روستای التپه - ظرفیت پذیری و تعیین حد مناسب تراکم جمعیتی در مراکز تفریحی روستای التپه
استراتژی بازنگری (WO)	استراتژی تدافعی (WT)
<ul style="list-style-type: none"> - بازنگری و ایجاد قوانین و مقررات جدید در نحوه استفاده از باغات و ساخت و سازهای بی‌رویه و غیر اصولی - نحوه استفاده مناسب از مشارکتهای ساکنین روستا به منظور توسعه و تجهیز منابع در جهت توسعه گردشگری - برنامه های جدید گردشگری و بازنگری در مقررات قبلی از سوی دولت - بازنگری در چگونگی و نحوه پرداخت تسهیلات برای ساخت و سازها در حوزه‌های گردشگری با معیارهای بومی و محلی 	<ul style="list-style-type: none"> - زمینه سازی و حمایت از ساکنین روستا به منظور مشارکت در جهت توسعه و تجهیز روستا از نظر زیرساخت‌ها و تسهیلات و تجهیزات گردشگری - آموزش و اطلاع رسانی به ساکنین روستا به عنوان میزبانان در نحوه برخورد با گردشگران علی‌الخصوص مراکز تفریحی (صاحبان و مالکان قهوه‌خانه ها و سفره خانه های مسیر جاده عباس آباد) - تدوین قوانین ویژه به منظور استفاده بهینه از جاذبه ها و فرآورده ها و خدمات توریستی و گردشگری روستا - برگزاری سمینارهای توسعه سرمایه‌گذاری صنعت توریسم روستایی توسط شورا و دهیاری روستا - همکاری و هماهنگی و استفاده از تجارب دانش آموختگان روستا در حوزه گردشگری - ایجاد قوانین امنیتی توسط نهادهای ذیربط همانند نیروی انتظامی شهرستان، به صاحبان و مالکان مراکز تفریحی حومه روستا به جهت جلوگیری از بزه‌کاری و رعایت شئون اسلامی

منبع: یافته‌های میدانی، 1392.

5) نتیجه‌گیری

منطقه توریستی عباس‌آباد با ثبت جهانی آثار دوره صفویه، مهم‌ترین سکونتگاه روستایی شهرستان در زمینه گردشگری است و مقاله حاضر در پی تبیین نقش گردشگری نقش در توسعه پایدار اجتماعی - اقتصادی است. با توجه به نتایج حاصل از مشاهدات و بررسی‌های میدانی در منطقه مورد مطالعه، واضح است که ظرفیت بالای گردشگری در این ناحیه وجود دارد. بر اساس گزارش‌های اداره کل هواشناسی استان مازندران، میزان بارندگی سالیانه این منطقه 601/5 میلی متر و تعداد روزهای بارانی 78/3 روز و متوسط بارندگی روزانه آن 7/7 میلیمتر می‌باشد. متوسط درجه حرارت 16/7 درجه سانتیگراد است. این دما به همراه اقلیم معتدل و بارانی باعث طراوت و سرسبزی منطقه شده و شرایط مناسبی را برای جذب گردشگر به وجود آورده است. به علاوه غار معروف التپه که از نظر تاریخی و باستانی قدمت طولانی دارد، می‌تواند از مکان‌های جذب گردشگری معرفی شود. پارک تاریخی - گردشگری عباس‌آباد به همراه دریاچه آن به وسعت 10 هکتار همراه با بناهای مجاور، از جمله آثار دوران حکومت صفویه است که در طول سال میزبان بسیار زیادی گردشگر از سراسر ایران و خارج از کشور می‌باشد.

با توجه به اینکه مجموعه تفریحی - تاریخی عباس آباد، به عنوان یک منطقه توریستی - گردشگری با کارکرد ملی و بین المللی شناخته شده است. می توان به صراحت گفت که مهم ترین نقش را در رشد و توسعه روستایی، در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و فرهنگی دارد. در عین حال به دلیل عدم برنامه ریزی مناسب و نبود طرح جامع گردشگری و بازدید گردشگران به ویژه در فصل های بهار و تابستان، آلودگی های زیست محیطی را به همراه دارد. غار التپه در قسمت غربی روستا، به دلالتی همچون بی - توجهی مسولان و وضعیت توپوگرافی و سطح شیب دار آن مورد استفاده گردشگران قرار نمی گیرد. طبق مشاهدات و بررسی میدانی، نامناسب بودن و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی، تنگنای اداری در زمینه کسب مجوز برای ایجاد سایت های گردشگری، عدم تناسب تسهیلات زیربنایی گردشگری با نیازهای محلی و مهم تر از همه عدم استفاده از درآمدهای گردشگری جهت حفاظت و بهسازی روستا، از دغدغه های اصلی ساکنان است.

صنعت گردشگری روستایی به واسطه منطقه تفریحی عباس آباد، فضای سرسبز و جنگلی و وجود اماکن و مراکز تاریخی در شرق شهرستان بهشهر می تواند توسعه پیدا کند. این مهم با برنامه ریزی اصولی در حوزه گردشگری در محدوده مورد مطالعه، می تواند از طریق سرمایه گذاری بخش خصوصی در گردشگری از جمله با اجرای ایجاد اقامتگاه ها برای گردشگران، ایجاد مرکز فروش محصولات کشاورزی، ساماندهی سفره خانه های سنتی صورت گیرد. همچنین گردشگری می تواند موجب تنوع اقتصاد محلی شده و فرصت هایی چندگانه را برای ساکنان به وجود آورد. بنا بر تحلیل (SWOT)، گردشگری روستایی در این منطقه منجر به توسعه اقتصادی، اجتماعی و به تبع آن توسعه پایدار روستایی نشده است. نتایج مطالعات بیانگر این واقعیت است، که در حال حاضر استفاده بهینه از توان های گردشگری به عمل نمی - آید و گردشگری نقش ضعیفی در توسعه اقتصادی، اجتماعی روستایی دارد. در حالی که این ناحیه روستایی با دارا بودن توانمندی های توسعه گردشگری، زمینه تبدیل شدن به یک منطقه نمونه گردشگری را داراست که با نبود طرح جامع گردشگری، عدم سرمایه گذاری، ضعف زیرساخت ها و تبلیغات به عنوان موانع اصلی توسعه گردشگری، مواجه است. به همین منظور جهت رسیدن به توسعه پایدار مواردی همچون تصمیم گیری های اجتماعی و همیاری در توسعه و بهره مند شدن از دست آوردهای حوزه گردشگری، ضرورت تجدید نظر در تغییر کاربری اراضی روستا به ویژه باغات و اراضی روستایی در امتداد جاده عباس آباد (با بازنگری در طرح هادی روستا)، مدیریت گردشگری توسط ساکنان بومی، دستگاه های متولی گردشگری، شورای روستا و دهیاری به منظور سازماندهی گردشگران در محیط پیرامونی روستا، ایجاد مراکز اقامتی و رفاهی، توسعه شبکه نهادهای اجتماعی، همانند صاحبان سفره خانه های سنتی به عنوان یک تشکل اجتماعی، جلوگیری از بزه کاری و حفظ محیط زیست روستا به منظور ایجاد محیط امن خانوادگی برای گردشگری، زمینه سازی و بهره برداری از حمایت های بخش خصوصی برای سرمایه گذاری

در توسعه زیرساخت‌های گردشگری منطقه عباس‌آباد و گسترش و ترویج دانش و آگاهی، پیرامون موضوع گردشگری برای ساکنان محلی جهت ارتباط مناسب با گردشگران جهت تقویت و افزایش فرصت‌های گردشگری مطرح است.

بر اساس مباحث نظری و مراحل پژوهش و همچنین مزیت‌ها و نقاط قوت توسعه گردشگری در مناطق روستایی شهرستان بهشهر مهم‌ترین راهبردها و استراتژی‌های پیش روی گردشگری را می‌توان بین جامعه میزبان، گردشگران، تور گردانان و محیط طبیعی روستایی در راستای پایداری و انتفاع کلیه اجزاء، تعادل برقرار ساخت. مشارکت و آموزش مستمر ساکنان، هدایت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ایجاد زیرساخت‌های مناطق گردشگری، ایجاد و راه‌اندازی تله کابین از مسیر ارتفاعات بهشهر به مجموعه تاریخی - گردشگری عباس‌آباد، ایجاد جاذبه و فعالیت‌های جدید در کنار جاذبه‌های اصلی برای حفظ جذابیت مناطق روستایی هدف گردشگری که می‌تواند از فاکتورهای اساسی توسعه موفقیت‌آمیز گردشگری روستایی باشد.

همکاری و مسئولیت‌پذیری کلیه اجزاء صنعت گردشگری (ساکنان، مسئولین و گردشگران) برای تبدیل منطقه روستایی پیرامون شهرستان بهشهر موقعیت برد - برد را برای همه به همراه دارد. با توجه به عدم شناخت کافی از مفهوم و کارکردهای گردشگری روستایی در روستاهای هدف گردشگری، ایجاد آگاهی برای جامعه روستایی مبتنی بر قابلیت گردشگری روستایی، برای تبدیل شدن به موقعیت شغلی مکمل، از اولین گام‌های توسعه گردشگری پایدار و موفق برای جامعه میزبان و ساکنان می‌باشد. در نتیجه توسعه گردشگری روستایی هم دارای اثرات مثبت و هم دارای اثرات منفی بر فرایند توسعه منطقه میزبان خواهد بود، از این رو نظارت و پایش مداوم و فعالانه مسئولین دولتی شهرستان بهشهر و سازمان‌ها و ارگان‌های مرتبط برای هدایت صحیح توسعه گردشگری پایدار روستایی لازم و ضروری است.

(6) منابع

- اشتری مهرجردی، اباذر (1383)، اکوتوریسم و پایداری، جنبه‌ها و ویژگیها، ماهنامه جهاد، سال 24، شماره 262.
- اطلس تاریخ ایران (1378)، سازمان نقشه برداری کشور، چاپ اول.
- افتخاری - رکن‌الدین، مهدوی - داوود (1385)، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی، مورد مطالعه: دهستان لواسان کوچک با استفاده از مدل SWOT، فصلنامه علمی- پژوهشی برنامه ریزی و آمایش سرزمینی، دوره دهم، شماره 2، دانشگاه تربیت مدرس.
- بدری، سیدعلی؛ رحمانی، خلیل؛ سجاسی، مجید و حسن پور، امید (1390)، راهبردهای توسعه اکوتوریسم در شهرستان مریوان، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره دوم، دانشگاه تهران.
- بنیاد مسکن روستایی استان مازندران (1383)، طرح هادی روستای التپه.
- بیک محمدی، حسن، (1379)، نگرش نو بر آثار نگاه به ایران، اقتصادی توسعه جهانگردی، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره 158 - 157.

- پیرس، رابینسون (1376)، برنامه ریزی استراتژیک و مدیریت استراتژیک، ترجمه سهراب خلیلی شورینی، تهران، نشر یادواره کتاب.
- تقوایی، مسعود؛ پیرمردیان، زهرا و صفرآبادی، اعظم (1391)، امکان سنجی توسعه اکوتوریسم در ناحیه سامان چهارمحال و بختیاری، فصلنامه علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال دوازدهم، شماره ی 40، ص 155.
- جوان، جعفر و سقایی، مهدی (1383)، نقش گردشگری روستایی در توسعه منطقه ای - با تأکید بر مدیریت روستایی، فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره دوم.
- حکمت نیا، حسن و موسوی، میر نجف (1385)، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه ریزی شهری و ناحیه ای، انتشارات علم نوین .
- رضوانی، محمدرضا و مرادی، مهرنوش (1391)، امکان سنجی توسعه گردشگری با رویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویر میقان اراک، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یکم، زمستان 1391، شماره 2 .
- رضوانی، محمدرضا و نجارزاده، محمد (1386)، بررسی و تحلیل زمینه های کارآفرینی روستاییان در فرآیند توسعه نواحی روستایی، فصلنامه توسعه کار آفرینی، شماره دوم.
- زاهدی، شمس السادات (1377)، در تحلیلی بر تبلیغات توسعه جهانگردی، فصلنامه مطالعات جهانگردی، دانشکده حسابداری و مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی.
- زرافشانی، کیومرث؛ شرفی، لیدا؛ گراوندی، شهرپر و قبادی، پرستو (1392)، "بررسی اثرات گردشگری در ارتقاء شاخص های اقتصادی - اجتماعی نواحی روستایی ریجاب در استان کرمانشاه"، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره 5، صص 119-134.
- سراقی، عیسی؛ ملکی، حسین و ابوالفتحی، درایوش (1387)، نقش جاذبه های اکوتوریستی در توسعه گردشگری نهند با تأکید بر مدل SWOT، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جلد 8، شماره 11، صص 134.
- سقایی، مهدی (1382)، بررسی قابلیت های گردشگری در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، مشهد، دانشگاه فردوسی.
- شارپلی، جولیا (1380)، گردشگری روستایی، ترجمه ی، رحمت اله منشی زاده و فاطمه نصیری، نشر منشی، تهران.
- شریف زاده، ابوالقاسم و مرادنژاد، همایون (1381)، توسعه پایدار و گردشگری روستایی، ماهنامه اجتماعی اقتصادی جهاد، خرداد و تیر، شماره 250، ص 52.
- شفیع، محمدرضا (1375)، بررسی توان های جهانگردی در شهرستان فارس و اثرات آن بر توسعه شهرستان، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- طیب، علی (1379)، جایگاه ملاحظات فرهنگی در برنامه ریزی علمی برای توسعه گردشگری، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره، 157-158.
- علی محسنی، رضا (1388)، گردشگری پایدار در ایران - کارکردها و چالشها و راهکارها، مجله علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، شماره 28.
- غفاری، سید رامین، (1386)، گردشگری و توسعه ی پایدار شهری، انتشارات سپهر، دوره شانزدهم شماره 66.
- غفاری، سیدرامین و ترکی هرچگانی، معصومه (1387)، نقش گردشگری در توسعه اجتماعی - اقتصادی مناطق روستایی استان چهار محال و بختیاری، مطالعه موردی بخش سامان، فصلنامه روستا و توسعه، شماره 2.

- قادری، اسماعیل (1382)، نقش گردشگری در توسعه روستایی پایدار، پایان نامه دکتری جغرافیا، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- قادری، زاهد، (1383)، اصول برنامه ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی، چاپ اول، انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاری های کشور.
- کارگر، بهمن (1386)، توسعه شهر نشینی و صنعت گردشگری در ایران، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- محمدی ده چشمه، مصطفی و زنگی آبادی، علی (1378)، امکان سنجی توانمندیهای اکوتوریسم استان چهارمحال و بختیاری به روش SWOT، مجله محیط شناسی، سال 34، شماره 47، ص 2.
- مختاری، داوود (1389)، ارزیابی توانمندی اکوتوریستی مکانهای ژئومورفولوژیکی حوضه آبریز آسیاب خرابه در شمال غربی ایران به روش پراولنگ، مجله جغرافیا و توسعه، شماره 18، صص 33.
- مرکز آمار ایران (1390)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان مازندران.
- مطیعی لنگرودی - سیدحسن و حیدری، زهرا (1391)، متنوع سازی اقتصاد روستاهای ساحلی با تأکید بر گردشگری صیادی مورد : روستاهای ساحلی شهرستان تنکابن، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره 1، صص 37.
- مطیعی لنگرودی، سیدحسن و رضائیه آزادی، مریم (1392)، "ارزیابی اثرات اقتصاد گردشگری از دیدگاه جامعه میزبان در تفرجگاه بند ارومیه"، شماره 4، صص 75-91.
- ملک شه میرزادی، صادق (1390)، اطلس باستان شناسی ایران از آغاز تا پایان دوره یک جانشینی و استقرار در روستاها، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
- موسوی نسب، عبد الوهاب (1385)، باغ در بهشت، باغ کاخ عباس آباد بهشهر، نشر گنجینه هنر، تهران.
- الوانی، سید مهدی و دهدشتی، زهره (1373)، اصول و مبانی جهانگردی، تهران، انتشارات بنیاد مستضعفان.
- Ashley, C. D. & Roe, and H. Goodwi. (2001), **Pre-poor Tourism Strategies: Making Tourism Work for the Poor, A Review of Experience**, Nottingham: The Russell Press.
- Butler Richard; Hall, C. M., & Jenkins Jhon. (1998). **Tourism and recreation in rural areas**.
- Briedenham J.(2004), **Wickens, Tourism Routes As A Tool For The Economic**.
- Barbour, J. (1993). **Ethics in an age of technology**, San Francisco: Harper Collines.
- Djekic, S. (2007). **Some Structures and Principles of Sustainable Rural Tourism**; Available on ceool. com/ aspx/ getdocument. aspx? Logid = 5& id288 - 9627.
- Rattanasuwongchai, N., 1998, **Rural tourism – the impact on rural communities Thiland**. Food and fertilizer technology center. Department of career sciences Kasetsart
- Sharpley . R . (2002) .**Rural Tourism And The Challenge Of To Urism Diversication The Case Of Cyprus** , Tourism Management .
- Yolanda M.Leon. (2004). **Commuity Impacts of coastal Tourism in TheDominican Republic**.World Heritage Convention, Educational Cultural Organizat.
- Wight, P. (1993) **Ecotourism: Ethics or eco – sell?** Journal of travel research.